

Województwo
Śląskie

Pomoc dla osób opuszczających zakłady karne i inne jednostki penitencjarne w województwie śląskim – edycja 2024

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024 r.

© Copyright by Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

Opracowanie

Patrycja Korkowska

Aktualizacja

Katarzyna Wędzicha

Zdjęcie na okładce

Marko Lovric, pixabay.com

Katowice, czerwiec 2024

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Trudności, z którymi zmagają się osoby opuszczające jednostki penitencjarne	6
3. Wsparcie dla byłych więźniów.....	8
4. Skala objęcia pomocą społeczną byłych więźniów w województwie śląskim	13
5. Podsumowanie.....	20

1. Wstęp

Pomoc postpenitencjarna stanowi bardzo ważny element profilaktyki społecznej. Wsparcie to udzielane jest osobom opuszczającym zakłady karne i inne jednostki penitencjarne przez państwo i społeczeństwo, natomiast jego celem jest w szczególności pomoc materialna, psychologiczna, prawna i medyczna, w zależności od indywidualnych potrzeb i sytuacji życiowej ww. osób. Powyższe wsparcie jest już zapoczątkowane w warunkach izolacji więziennej i kontynuowane po zwolnieniu przez szereg podmiotów. W realizację pomocy postpenitencjarnej włączeni są m.in. kuratorzy sądowi, ośrodki pomocy społecznej, urzędy pracy oraz inne jednostki samorządowe, instytucje i organizacje pozarządowe¹.

Zakres podstawowych zadań administracji penitencjarnej dotyczący przygotowania więźnia do zwolnienia i pomocy postpenitencjarnej precyzują przepisy art. 164-167a Kodeksu karnego wykonawczego z dnia 6 czerwca 1997 r. (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 706). Wynika z nich, że okres 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub przed wykonaniem kary jest czasem na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu i nawiązania kontaktu z kuratorem sądowym². Szczegółowy zakres tej pomocy ustalono w art. 39 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (Dz. U. z 2019 r. poz. 683 ze zm.).

Kwestia wsparcia dla osób opuszczających zakłady karne i inne jednostki penitencjarne znajduje swoje odzwierciedlenie również w przepisach ustawodawstwa socjalnego, w szczególności ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 901 ze zm.). Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego stanowią jeden z elementów katalogu przyczyn uprawniających do otrzymania pomocy społecznej (art. 7 ust. 12).

Ponadto z uwagi na trudności ze znalezieniem pracy po zwolnieniu z zakładu karnego byli więźniowie mogą zarejestrować się w urzędzie pracy celem uzyskania wsparcia zawodowego, jednakże ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r. (Dz.U. z 2024, poz. 475), na podstawie której urzędy pracy realizują swoje zadania, nie stosuje żadnych priorytetów dla ww. osób³.

Według Centralnego Zarządu Służby Więziennej w Polsce w 2023 r. 47 365 skazanych zostało skreślonych z ewidencji jednostek penitencjarnych ze względu na zakończenie kary oraz warunkowe zwolnienie (w 2022 r. – 45 502, w 2021 r. – 42 451)⁴. To właśnie te grupy osób szczególnie narażone są na trudności w ponownej integracji ze środowiskiem i potrzebują niejednokrotnie wsparcia ze strony ww. podmiotów.

Niniejszy raport został przygotowany w oparciu o następujące źródła informacji: sprawozdanie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej *MRiPS-03 za 2023 r.*, *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny, *Roczną informację statystyczną za lata 2021-2023* Centralnego Zarządu Służby Więziennej oraz na podstawie dostępnej literatury przedmiotu.

¹ K. Kucyper, *Instytucjonalne formy wsparcia w pomocy postpenitencjarnej*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, *Pedagogika* 8, 2013 r., s. 63.

² Ł. Kozera, *Pomoc postpenitencjarna jako forma pracy socjalnej*, Prace Naukowe Akademii im. J. Długosza w Częstochowie, 2009 r., s. 220-221.

³ *Ibidem*, s. 224.

⁴ Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za lata 2021-2023* <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka> [odczyt: 09.05.2024 r.], s. 16.

Publikacja zawiera informacje o problemach, z którymi zmagają się osoby po zwolnieniu z zakładu karnego, a także o możliwych formach wsparcia skierowanego dla ww. osób ze szczególnym uwzględnieniem objęcia pomocą społeczną byłych więźniów z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Te ostatnie zostały przedstawione w ujęciu dynamicznym, na przestrzeni lat 2013-2023, oraz statycznym – w odniesieniu do całego kraju, a także w przekrojach uwzględniających podregiony oraz rodzaje gmin i powiatów.

2. Trudności, z którymi zmagają się osoby opuszczające jednostki penitencjarne

Osoby, które zostały zwolnione z zakładu karnego muszą wrócić do środowiska, które w dużej mierze jest im znane, jednak na pewno inne niż wtedy, gdy zostały pozbawione wolności. Niestety, najczęściej taki powrót bywa trudny, ponieważ osoby te muszą zmierzyć się z wieloma kwestiami związanymi z właściwym funkcjonowaniem na wolności⁵.

Jednym z wielu problemów, z którymi zmagają się byli więźniowie jest rozpad rodziny. Czas pobytu skazanych w więzieniu jest okresem sprzyjającym podjęciu formalnoprawnych działań nakierowanych na trwałe wykluczenie ich z gospodarstw domowych, których członkami byli przed osadzeniem. Dotyczy to szczególnie osób, których funkcjonowanie w ramach rodziny było nieprawidłowe i wiązało się z występowaniem poważnych konfliktów, przemocy wobec członków rodziny, nadużywaniem alkoholu lub narkotyków, a przede wszystkim skazanych na długoletnie kary pozbawienia wolności⁶. Wówczas osoby te są pozbawione więzi i wsparcia ze strony osób bliskich, co jest bardzo niekorzystne, gdyż to właśnie rodzina stanowi bardzo ważny czynnik motywujący byłych skazanych do zmian i pracy nad sobą. Niestety brak tego wsparcia często powoduje zniechęcenie byłych więźniów i ich rezygnację z jakichkolwiek starań⁷. W takiej sytuacji powrót do nowej rzeczywistości jest szczególnie trudny, gdyż rodzina nie wyraża zgody na wspólne zamieszkanie. Wówczas pojawiają się kłopoty ze znalezieniem miejsca zamieszkania, co w połączeniu z brakiem zabezpieczenia finansowego może doprowadzić do bezdomności⁸.

Kolejnym poważnym problemem byłych skazanych są trudności w znalezieniu zatrudnienia, do czego niejednokrotnie przyczyniają się niechęć i nieufność pracodawców, wywołane ich kryminalną przeszłością. Najczęściej dochodzi do ich stygmatyzacji poprzez nadanie im etykiety „wiecznego przestępcy”⁹. W świadomości pracodawców istnieje przekonanie, że byli więźniowie nie są przyzwyczajeni do systematycznej i efektywnej pracy¹⁰, ponadto mogą wybierać wśród pracowników, z reguły zdecydują się na niekaranych. Dodatkowym utrudnieniem dla wielu byłych więźniów jest posiadanie przez nich niskiego poziomu wiedzy i umiejętności poruszania się po współczesnym rynku pracy, a także niepełne wykształcenie i brak zawodu. Również sam proces poszukiwania pracy wymaga różnorodnych umiejętności, w szczególności: przygotowania życiorysu, listu motywacyjnego, umiejętności interpersonalnych oraz rozpoznawania własnych predyspozycji i możliwości. Niestety dynamiczna i skomplikowana sytuacja na rynku pracy prowadzi do tego, że byli skazani bez odpowiedniego wsparcia i właściwego przygotowania często nie są w stanie sprostać jego wymaganiom¹¹.

Długotrwałe problemy ze znalezieniem pracy przez byłych osadzonych oraz ich kłopoty finansowe wielokrotnie doprowadzają do niezaspakajania w wystarczającym stopniu ich niezbędnych potrzeb socjalno-bytowych, co prowadzi do ubóstwa. Wówczas rodzą się kolejne trudności: osoby te często tracą poczucie bezpieczeństwa, szacunku, odczuwają osamotnienie,

⁵ K. Kucyper, *Instytucjonalne formy...*, op. cit., s. 55.

⁶ A. Kacprzak, *Bezdomność przestępcy (w świetle badań i analiz socjologicznych i kryminologicznych)*, Uniwersytet Łódzki, 2017 r., s. 280.

⁷ G. Miłkowska, S. Sobański, *Sieć, czyli kompleksowe instytucjonalne wsparcie osób opuszczających zakłady karne*, „Dyskursy Młodych Andragogów”, Uniwersytet Zielonogórski, 2017 r., s. 133.

⁸ A. Kacprzak, *Bezdomność przestępcy...*, op. cit., s. 280.

⁹ K. Jamroży, *Praca socjalna z osadzonymi w więzieniach – realne założenie czy mglisty postulat?*, *UR Journal of Humanities and Social Sciences* Nr 1(6)/2018, 2018 r., s. 63.

¹⁰ G. Miłkowska, S. Sobański, *Sieć, czyli kompleksowe...*, op. cit., s. 133.

¹¹ Gerlach R. *Praca byłych osadzonych – możliwości i ograniczenia. Resocjalizacja Polska 21/2021*, Uniwersytet K. Wielkiego w Bydgoszczy, 2021 r., s. 278.

niższość, wyobcowanie, co w konsekwencji skłania je do odseparowania się od społeczeństwa i prowadzi do wykluczenia społecznego¹².

Szereg problemów, z którymi stykają się osoby opuszczające zakłady karne i inne jednostki penitencjarne powoduje konieczność skorzystania przez z nie ze wsparcia instytucjonalnego, dzięki któremu mają one szansę na readaptację społeczno-zawodową i nie są w tak dużym stopniu narażone na bezrobocie, ubóstwo, bezdomność czy na podjęcie nieracjonalnej decyzji o powrocie do jednostki penitencjarnej, celem „poprawy” własnej sytuacji bytowej.

¹² G. Miłkowska, S. Sobański, *Sieć, czyli kompleksowe...*, op. cit., s. 133.

3. Wsparcie dla byłych więźniów

Osoby opuszczające jednostkę penitencjarną, które nie posiadają rodziny lub też nie mogą liczyć na jej pomoc, są objęci wsparciem kuratora sądowego. Jeszcze podczas pobytu w jednostce penitencjarnej kurator wraz z podopiecznym sporządza program wolnościowy, na podstawie którego przygotowuje podopiecznego do samodzielnego radzenia sobie z problemami pojawiającymi się na wolności. Kurator świadczy m.in. wsparcie informacyjno-doradcze oraz współpracuje z administracją zakładu karnego, jednostkami administracji rządowej, samorządu terytorialnego, fundacjami, organizacjami pozarządowymi, których działalność statutowa jest nakierowana na wsparcie w społecznej readaptacji skazanych. Ponadto w działania z zakresu pomocy postpenitencjarnej włączeni są również kuratorzy społeczni, których zadaniem jest składanie wizyt podopiecznemu po wyjściu z jednostki penitencjarnej w jego miejscu zamieszkania lub pobytu, utrzymywanie kontaktów z jego rodziną, współpraca z różnymi organizacjami pozarządowymi itp., celem poprawy warunków mieszkaniowych byłego więźnia, jego stanu zdrowia, udzielenia mu wsparcia w poszukiwaniu pracy, czy w podniesieniu kwalifikacji¹³.

Osoby opuszczające zakłady karne mogą wnioskować o pomoc w ramach Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej w formie:

- pokrycia kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielenia schronienia w ośrodku dla bezdomnych;
- zorganizowania i sfinansowania poradnictwa prawnego i aktywizacji zawodowej;
- zorganizowania i sfinansowania szkoleń i kursów przygotowania zawodowego oraz pokrycia kosztów egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe;
- pokrycia kosztów wynikających z konieczności specjalistycznego leczenia lub rehabilitacji leczniczej oraz uzyskania orzeczeń o niepełnosprawności lub niezdolności do pracy;
- pokrycia kosztów transportu specjalnego, zgodnie ze wskazaniami lekarskimi lub przejazdów do miejsca pobytu, nauki, terapii, pracy, zwłaszcza wykonywanej nieodpłatnie;
- okresowej dopłaty do zobowiązań czynszowych, opłat za energię ciepłą, energię elektryczną, gaz, wodę, opał itp.;
- pokrycia kosztów związanych z uzyskaniem dowodu osobistego lub innych ważnych dokumentów niezbędnych do uzyskania pomocy;
- pokrycia kosztów grupowego ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, jeśli są zakwalifikowane do udziału m.in. w szkoleniach i kursach podnoszących ich kwalifikacje zawodowe;
- pokrycia kosztów biletów;
- pomocy rzeczowej w szczególności w formie żywności, bonów żywnościowych, odzieży, leków, protez, środków sanitarnych i pomocy naukowych¹⁴.

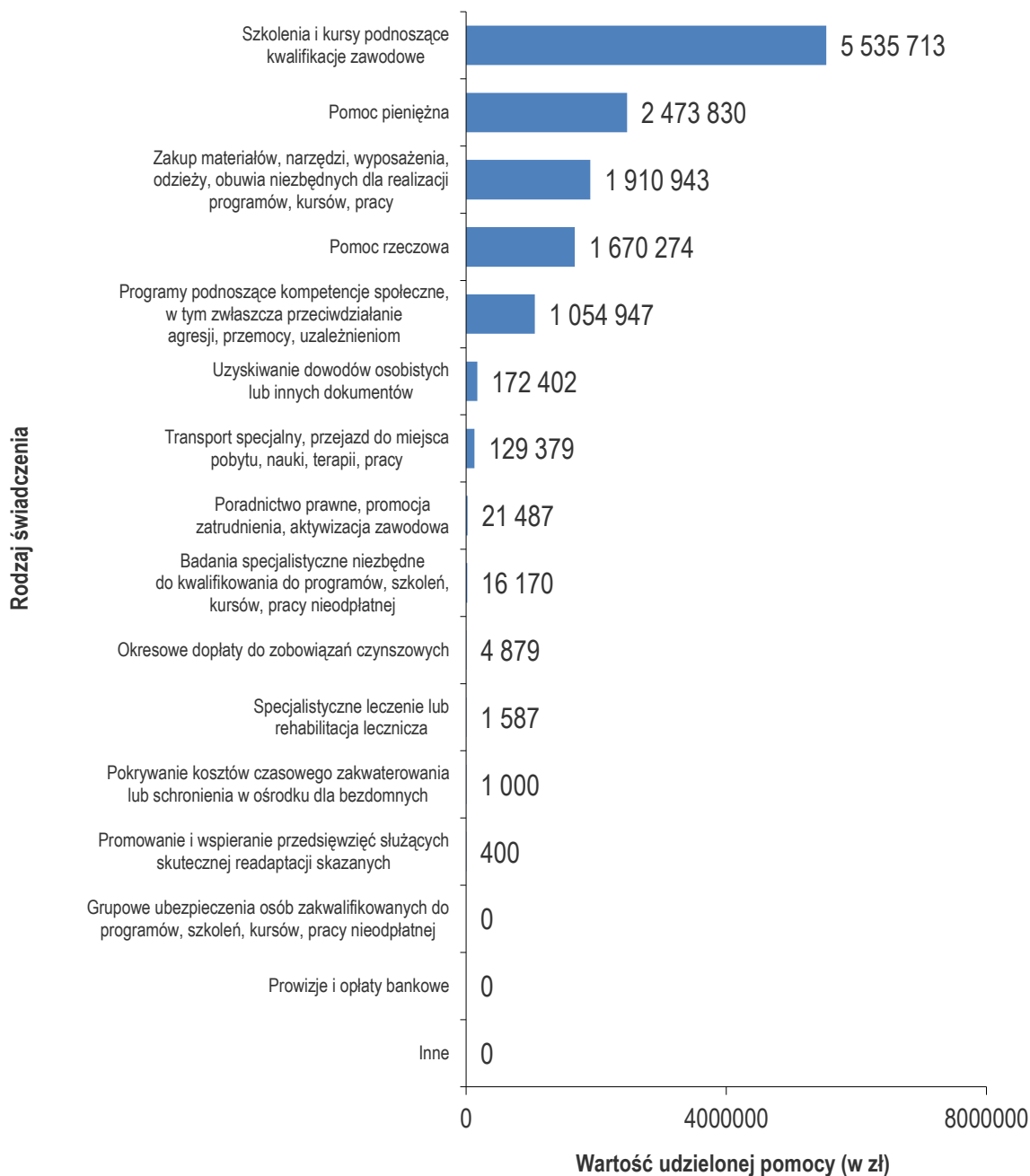
W ramach ww. Funduszu w 2023 r. w całej Polsce osobom opuszczającym zakłady karne i inne jednostki penitencjarne udzielono pomocy finansowej w kwocie 12 993 010 zł. (w 2022 r. – 11 058 572, w 2021 r. – 10 163 239 zł.). W najszerszym zakresie dotyczyła ona wsparcia na pokrycie kosztów uczestnictwa w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe – 5 535 713 zł. W następnej kolejności najczęściej udzielono pomocy pieniężnej – 2 473 830 zł., wsparcia finansowego na pokrycie kosztów zakupu materiałów, narzędzi, wyposażenia, odzieży,

¹³ K. Kucyper, *Institutionalne formy...*, op. cit., s. 59-60.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Funduszu Sprawiedliwości (Dz.U. z 2019 r. poz. 683 ze zm.), art. 39.

obuwia niezbędnych dla realizacji programów, kursów, pracy nieodpłatnej – 1 910 943 zł) oraz pomocy rzeczowej – 1 670 274 zł¹⁵.

Wykres 1. Wysokość pomocy postpenitencjarnej udzielonej osobom opuszczającym zakłady karne w ramach Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, Polska 2023 r. (n= 12 993 010 zł).

Źródło: Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2023*, <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka>.

¹⁵ Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za lata 2021-2023* <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka> [odczyt: 09.05.2024 r.], s. 23.

Ponadto byli więźniowie mogą zwrócić się o pomoc do ośrodka pomocy społecznej. Co prawda ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 901 ze zm.) nie przewiduje specjalnych świadczeń dla osoby w sytuacji postpenitencjarnej, jednak zapewnia jej możliwość ubiegania się o świadczenia pieniężne i niepieniężne z pomocy społecznej na zasadach ogólnych.

W związku z powyższym, osoba po zwolnieniu z zakładu karnego może starać się m.in. o pomoc pieniężną w formie:

- zasiłku stałego, jeśli dodatkowo towarzyszy jej niezdolność do pracy z powodu wieku lub całkowita niezdolność do pracy, a dochód osoby jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej i wynosi mniej niż 776,00 zł lub gdy dochód na osobę w rodzinie jest niższy od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie i wynosi mniej niż 600,00 zł;
- zasiłku okresowego, jeśli także zmagają się z długotrwałą chorobą, niepełnosprawnością, bezrobociem lub posiada możliwość utrzymania/nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego oraz gdy spełnia powyższe kryteria dochodowe;
- zasiłku celowego, m.in. na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, ogrzewania, w tym opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, po uprzednim spełnieniu określonego w ustawie kryterium dochodowego.

Dodatkowo osoba po zwolnieniu z zakładu karnego może uzyskać pomoc niepieniężną w formie:

- pracy socjalnej nakierowanej na niwelowanie trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego oraz na rozwijanie lub wzmacnianie aktywności, w tym zawodowej oraz samodzielności życiowej;
- poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego, psychologicznego i rodzinnego, bez względu na posiadany dochód;
- schronienia w formie tymczasowego miejsca w noclegowni/schronisku;
- posiłku i niezbędnego ubrania, jeżeli jest tego pozbawiona;
- skierowania do mieszkania chronionego, celem uzyskania wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, rozwijania lub utrwalania samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia itp.;
- skierowania do domu pomocy społecznej, jeśli wymaga opieki całodobowej.

Wsparcia w zakresie pomocy postpenitencjarnej udzielają również urzędy pracy. Podmioty te zajmują się wsparciem bezrobotnych, również tych po opuszczeniu jednostki penitencjarnej, głównie poprzez: organizację poradnictwa zawodowego (indywidualne rozmowy z doradcą zawodowym i pośrednikiem pracy), pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, organizację i finansowanie szkoleń i stażów. Ponadto oferują zasiłek dla bezrobotnych, jeśli zostały spełnione następujące kryteria:

- osoba była zatrudniona przez 365 dni w okresie 18 miesięcy poprzedzających osadzenie i otrzymywała wynagrodzenie za pracę nie niższe niż wynagrodzenie minimalne;
- w urzędzie pracy nie ma żadnych ofert pracy;
- osoba dokonała rejestracji w urzędzie pracy w ciągu 30 dni od zwolnienia z zakładu karnego¹⁶.

¹⁶ K. Kucyper, *Instytucjonalne formy...*, op. cit., s. 58.

Duże możliwości stwarzają także prace interwencyjne, które mogą podjąć czasowo m.in. byli więźniowie. Uzyskane przez nich świadectwo pracy daje większą szansę na znalezienie stałego zatrudnienia¹⁷.

Pomoc w readaptacji osób opuszczających jednostki penitencjarne i wsparcie w powrocie do nowej rzeczywistości świadczą również inne podmioty, w tym organizacje pozarządowe, m.in.:

- Fundacja Pomost,
- Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat”,
- Stowarzyszenie Pomocy Osobom Wychodzącym na Wolność „Emaus”,
- Małopolskie Stowarzyszenie „Probacja”,
- Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie im. Św. Brata Alberta,
- Fundacja „Sławek”,
- Fundacja Pomocy Wzajemnej „Barka”¹⁸.

Zaprezentowane wyżej podmioty planują i świadczą pomoc według własnych wytycznych, w sposób niezależny. Niejednokrotnie podmioty te nie współpracują ze sobą, co doprowadza do sytuacji, w których byli osadzeni otrzymują pomoc na zasadach określonych w zakładach karnych, a następnie korzystają ze wszystkich innych dostępnych źródeł wsparcia. Pomoc taka może wówczas nie przynosić wymiernych korzyści i zaburzać motywację ww. osób. Bardzo ważna jest zatem odpowiednia koordynacja i monitoring działań wszystkich instytucji funkcjonujących w tym obszarze¹⁹.

Z praktyki funkcjonującego w Zabrzu systemu opracowanego przez Fundację Rozwoju KUL, a realizowanego przez Fundację POMOST i Miasto Zabrze, wynika, iż jego koordynacja winna spoczywać na ośrodku synchronizującym działania poszczególnych służb, instytucji i organizacji.

Schemat 1. Przykładowy schemat koordynacji działań poszczególnych służb, instytucji i organizacji zaangażowanych w system pomocy postpenitencjarnej.

Źródło: Fundacja POMOST z Zabrze.

¹⁷ Ł. Kozera, *Pomoc postpenitencjarna...*, op. cit., s. 224.

¹⁸ K. Kucyper, *Instytucjonalne formy...*, op. cit., s. 61.

¹⁹ Ibidem, s. 62.

Fundacja POMOST z Zabrze sformułowała również szereg rekomendacji dotyczących pożądaných działań w tym obszarze:

1. Po etapie diagnozy potencjału readaptacyjnego praca readaptacyjna winna koncentrować się na poprawie funkcjonowania w obszarach:
 - nawiązywania relacji (praca nad poprawą zdolności nawiązania konstruktywnych relacji), korekty utraconych, zerwanych lub zaburzonych więzi z rodziną, podjęciu lub odnowieniu ról rodzinnych i społecznych;
 - umiejętności rozwiązywania konfliktów (w związku z powtarzalnym wzorcem przemocowego wywierania wpływu, a także związanym z tym brakiem zdolności do utrzymania zatrudnienia);
 - funkcjonowania w środowisku (praca nad funkcjonowaniem poza otoczeniem sprzed skazania).
2. Konieczne jest utrwalanie umiejętności nabytych podczas treningu odbytego w ramach programu stacjonarnego.
3. Metodami najbardziej trafnie wspomagającymi readaptację społeczną w pracy z osobami uzależnionymi w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności są psychoedukacja i metoda redukcji szkód.

Niezbędne są szkolenia realizatorów pomocy i wsparcia readaptacyjnego. Przygotowanie do równoległej pracy z ekswiężniami i rodzinami, diagnozowanie potencjału readaptacyjnego, oparcie warsztatów kompetencyjnych na metodach interaktywnych, wzmocnienie kompetencji zawodowych i interpersonalnych dla kadr pomocy i readaptacji.

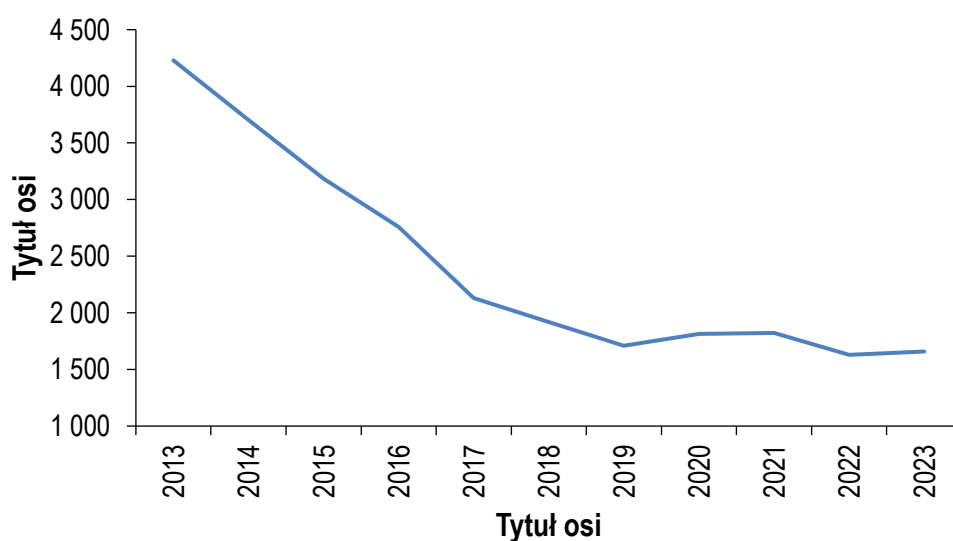
4. Skala objęcia pomocą społeczną byłych więźniów w województwie śląskim

W 2023 r. w województwie śląskim pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego objęto 1 137 rodzin liczących ogółem 1 657 osób.

Powyższy problem był jedną z najrzadszych (dziesiątą co do częstości) przyczyn udzielania pomocy społecznej. Jednak z uwagi na specyfikę sposobu sporządzania wywiadów środowiskowych, podczas których wskazuje się z reguły główne przyczyny przyznawania pomocy społecznej (tj. długotrwałą lub ciężką chorobę, ubóstwo, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego itp.) z dużą dozą prawdopodobieństwa można założyć, że liczba osób opuszczających zakłady karne i inne jednostki penitencjarne korzystających z pomocy społecznej jest znacznie wyższa.

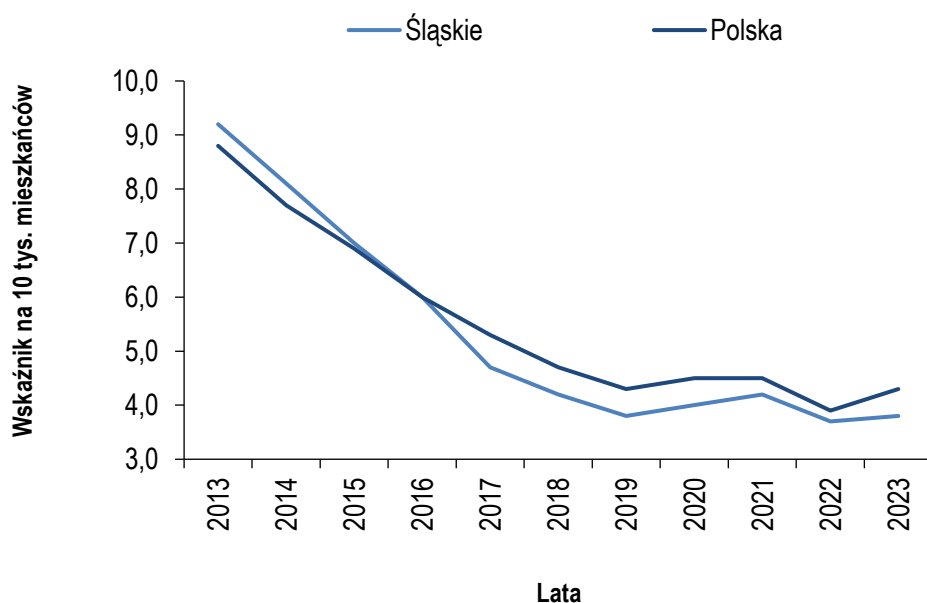
W województwie śląskim wsparciem z tego tytułu zostało objętych 1,2% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, natomiast w Polsce 0,9%. Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wyniósł w województwie śląskim 3,8 i był niższy od średniej dla kraju, która wynosiła 4,3. W województwie śląskim na przestrzeni lat 2013-2023 analizowany wskaźnik najwyższą wartość osiągnął w 2013 roku (9,2). Następnie aż do 2019 r. wykazywał tendencję malejącą, osiągając pod koniec tego okresu wartość 3,8. W latach 2020-2021 prezentowany wskaźnik wzrastał w sposób ograniczony. Następnie w 2022 r. uległ spadkowi, a w 2023 r. delikatnemu wzrostowi. W Polsce trend był bardzo podobny.

Wykres 2. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w województwie śląskim w latach 2013-2023.

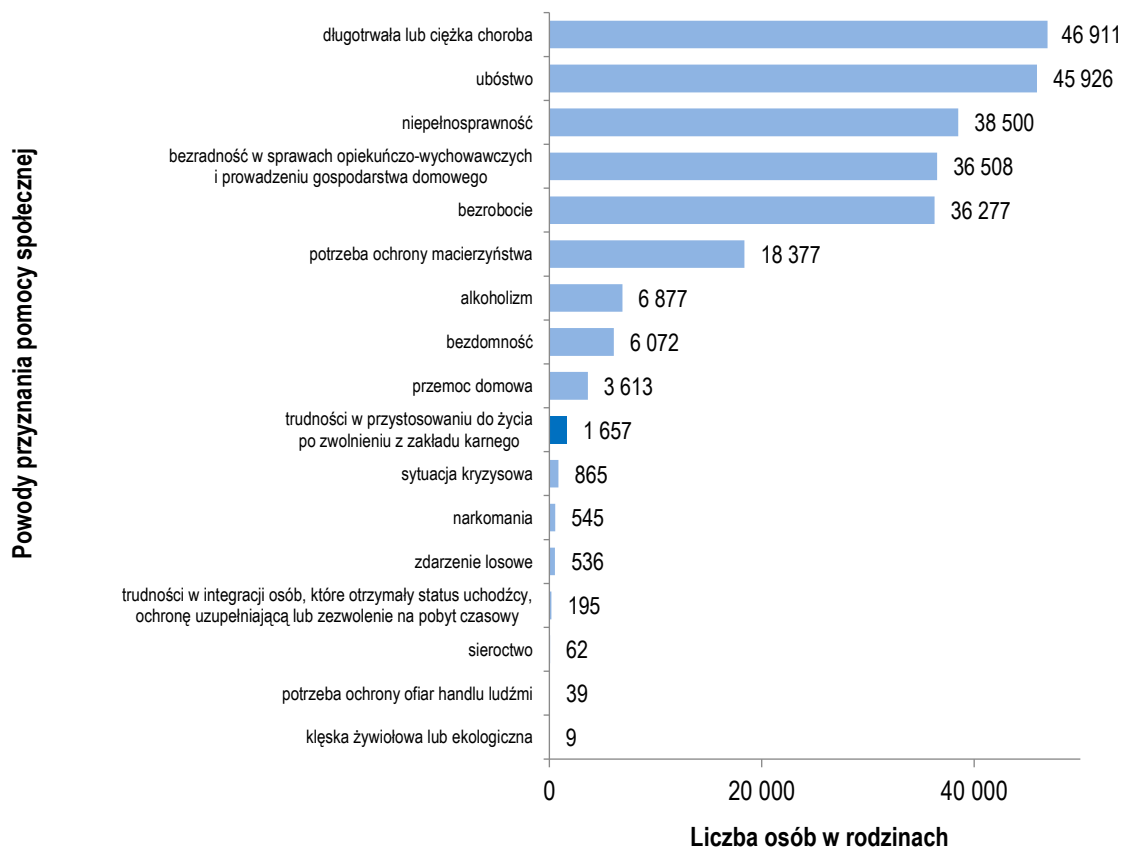
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 / MRPiPS-03 / MRiPS-03 za lata 2013-2023.

Wykres 3. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców w latach 2013-2023.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03 / MRPiPS-03 / MRiPS-03* za lata 2013-2023, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

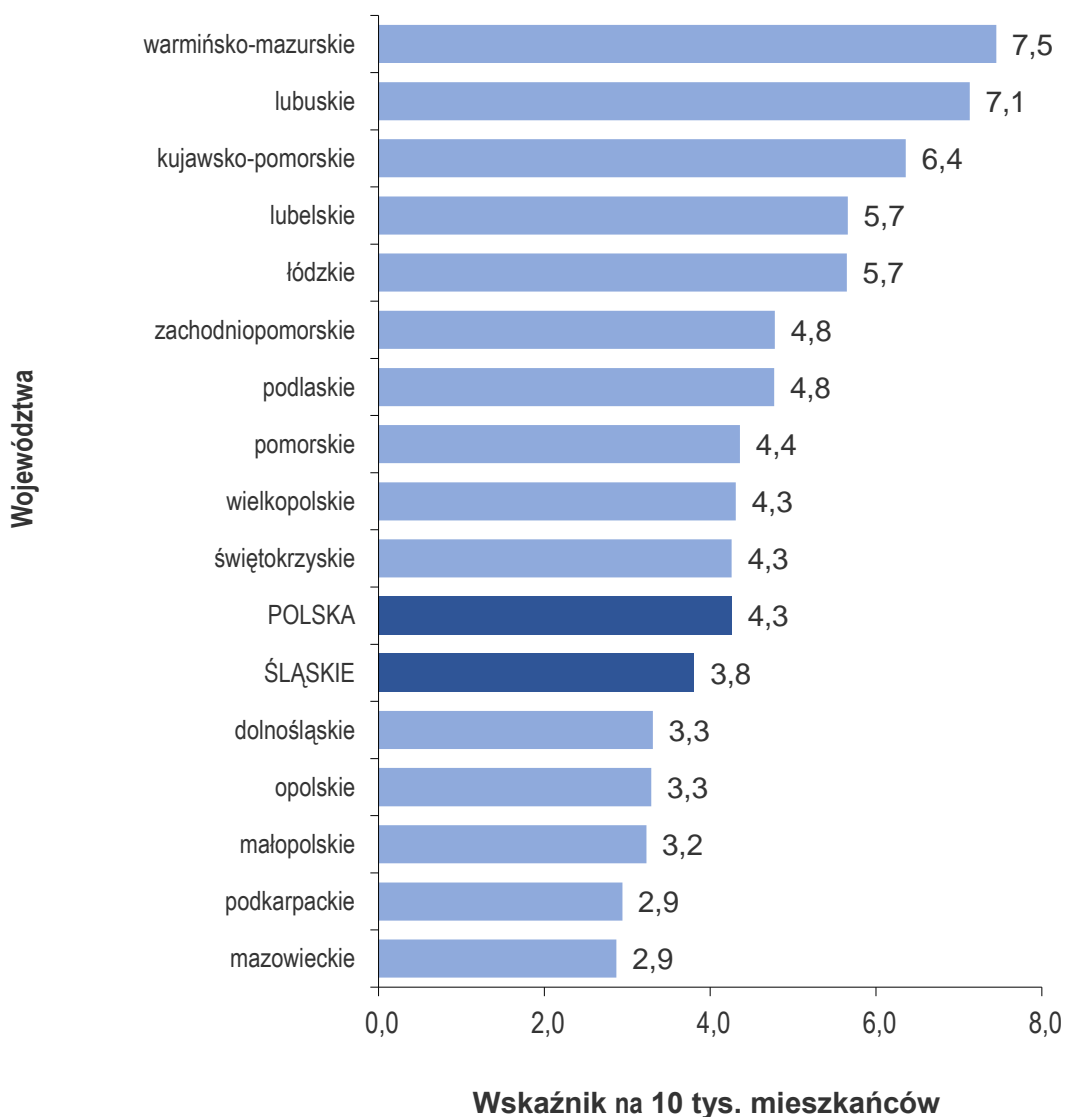
Wykres 4. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy w województwie śląskim w 2023 roku.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2023.

W 2023 r. najwyższym wskaźnikiem liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców charakteryzowały się województwa: warmińsko-mazurskie (7,5), lubuskie (7,1) oraz kujawsko-pomorskie (6,4). Natomiast najniższe wartości prezentowanego wskaźnika uzyskały województwa: mazowieckie i podkarpackie (po 2,9) oraz małopolskie (3,2). Województwo śląskie z wartością wskaźnika nieco poniżej średniej dla Polski zajęło 11 miejsce w kraju (śląskie – 3,8, Polska – 4,3).

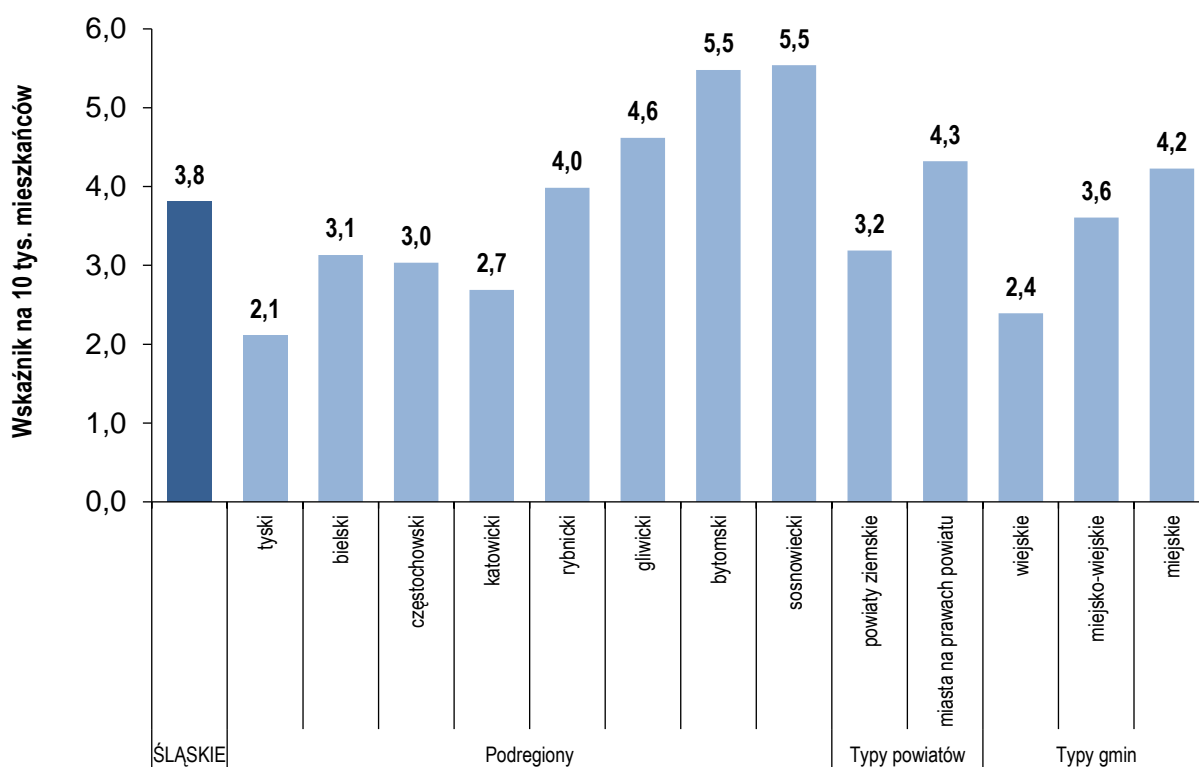
Wykres 5. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców w województwach w 2023 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za okres I-XII 2023, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

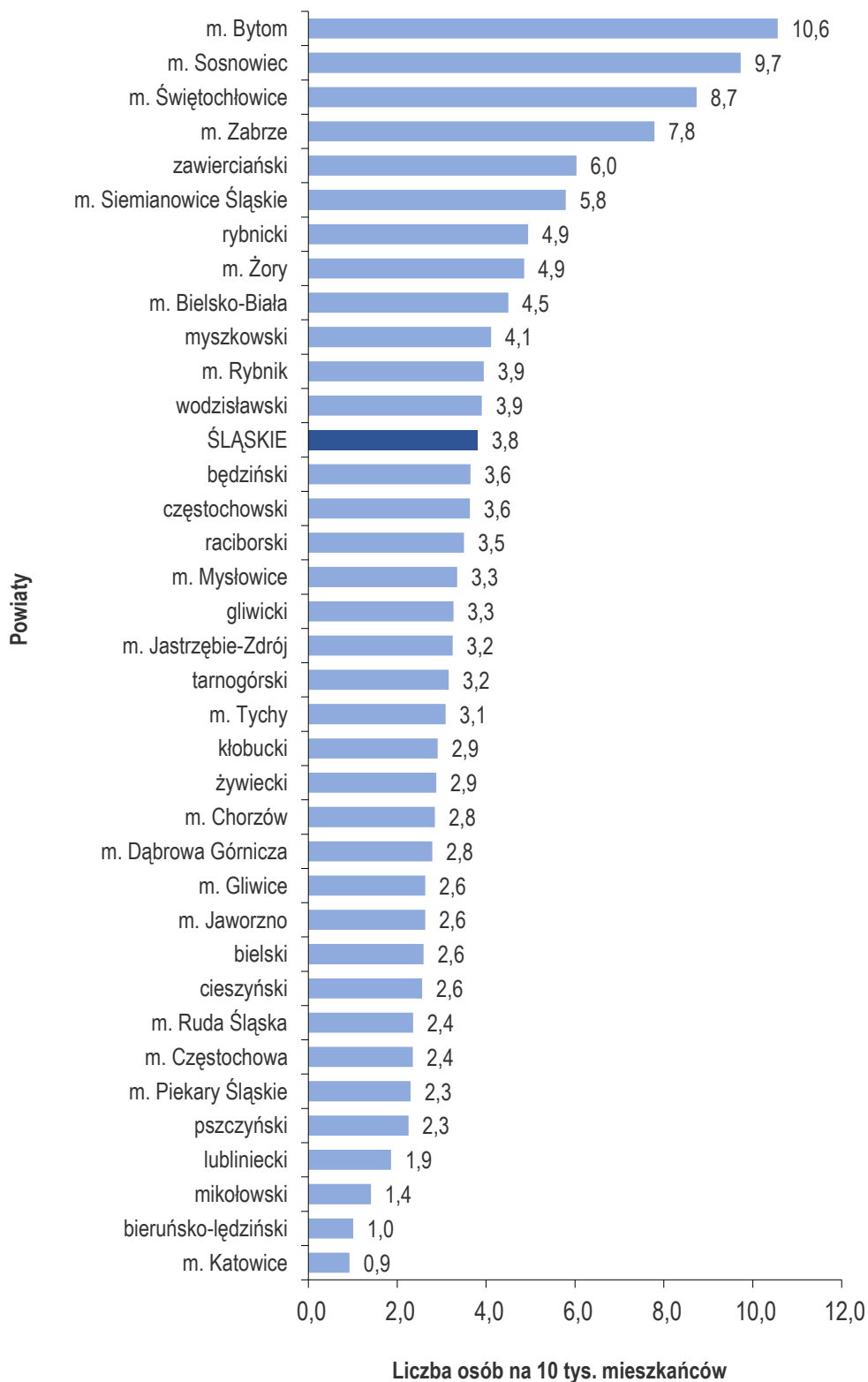
Spośród podregionów województwa śląskiego najwyższym poziomem wskaźnika liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wyraźnie wyróżniały się: sosnowiecki (5,5), bytomski (5,5) oraz gliwicki (4,6). Jeśli chodzi o rodzaj powiatu, to daje się zauważyć wyższą jego wartość w miastach na prawach powiatu niż w powiatach ziemskich – odpowiednio 4,3 i 3,2. Analizowany wskaźnik najwyższą wartość osiągnął w gminach miejskich (4,2). Dla porównania w gminach miejsko-wiejskich było to 3,6, a w wiejskich 2,4. Wśród powiatów szczególnie pod tym względem wyróżniały się m. Bytom (10,6), m. Sosnowiec (9,7) oraz m. Świętochłowice (8,7). Z kolei na poziomie gmin wyróżniającymi się jednostkami samorządu terytorialnego były: Łękawica (17,7), Rudyłtowy (14,7) oraz Starcza (14,0).

Wykres 6. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim w 2023 r.

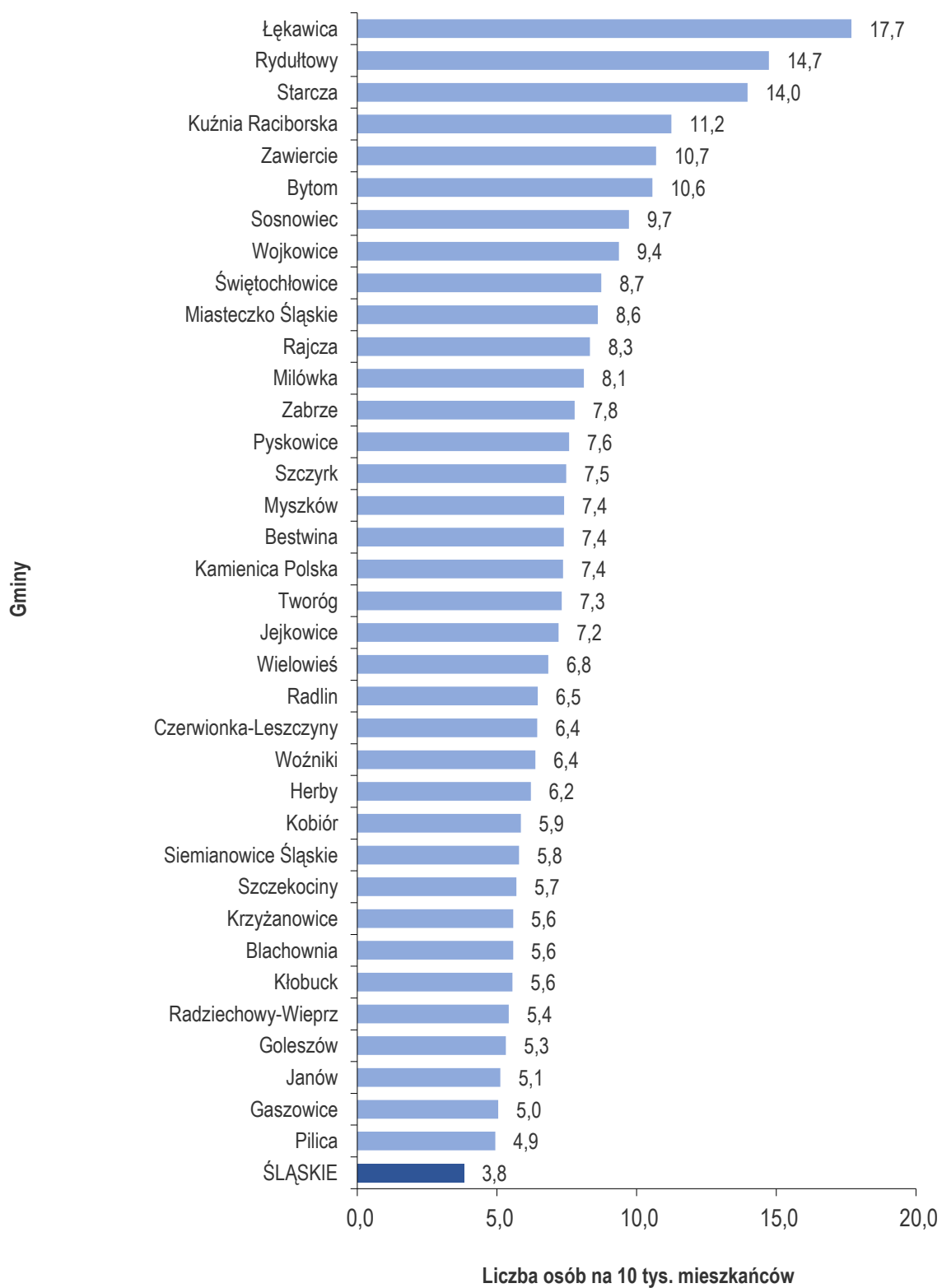
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za okres I-XII 2023, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 7. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2023 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-03 za okres I-XII 2023, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

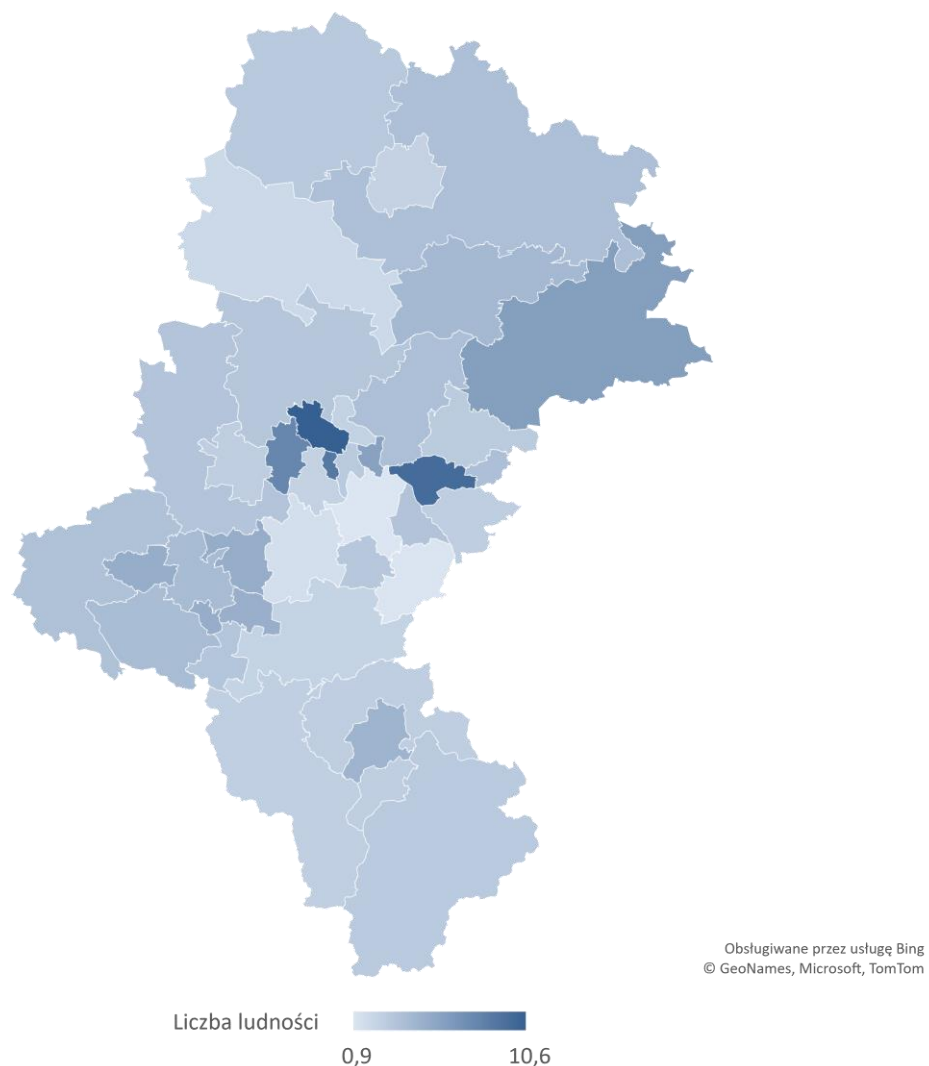
Wykres 8. Gminy o najwyższych wskaźnikach liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców – województwo śląskie w 2023 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za okres I-XII 2023, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Poniższa mapa z podziałem województwa śląskiego na powiaty obrazuje duże przestrzenne zróżnicowanie poziomu wskaźnika liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Analizowany wskaźnik najwyższe wartości przyjmował w centralnej części województwa, w: m. Bytom, m. Sosnowiec, m. Świętochłowice oraz m. Zabrze. Jeśli chodzi o inne części województwa to jego wysokie wartości zanotowano również w powiecie zawierciańskim i w powiecie rybnickim oraz m. Żory.

Mapa 1. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2023 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za okres I-XII 2023, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

5. Podsumowanie

Odpowiednio świadczona pomoc postpenitencjarna jest bardzo ważnym elementem profilaktyki społecznej, gdyż zapobiega wykluczeniu i marginalizacji, a także powrotowi osób opuszczających jednostki penitencjarne na drogę przestępstwa.

Niestety byli więźniowie z uwagi na deprivację społeczną przejawiają trudności w odbudowywaniu swoich relacji z rodziną, poszukiwaniu pracy, nowego miejsca zamieszkania oraz w organizacji środków na zaspokojenie potrzeb socjalno-bytowych. W dużej mierze są wówczas narażeni na bezrobocie, ubóstwo, bezdomność i podjęcie nieracjonalnej decyzji o powrocie do jednostki penitencjarnej, celem „poprawy” własnej sytuacji bytowej.

Aby jednak ułatwić ww. grupie osób readaptację społeczno-zawodową oraz wesprzeć ich w pokonywaniu trudności związanych z powrotem do nowej rzeczywistości z pomocą przychodzi im odpowiednie podmioty oferujące pomoc postpenitencjarną. Jest ona zapoczątkowana już w zakładzie karnym, a następnie kontynuowana m.in. przez kuratorów sądowych, ośrodki pomocy społecznej, urzędy pracy, organizacje pozarządowe itp. Okazuje się, że w ramach pomocy postpenitencjarnej bardzo ważna jest odpowiednia koordynacja i monitoring działań wszystkich instytucji funkcjonujących w tym obszarze, gdyż ich brak skutkuje nieracjonalnością i powielaniem podejmowanych działań.

W województwie śląskim w 2023 r. pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego objętych było 1 137 rodzin liczących ogółem 1 657 osób. Wsparcia w tym zakresie, w odniesieniu do liczby mieszkańców, udzielano w województwie śląskim nieco rzadziej niż na terenie całego kraju. W rankingu województw, śląskie zajęło 11 pozycję. Najczęściej pomoc z uwagi na trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, w odniesieniu do liczby mieszkańców, świadczone w województwie warmińsko-mazurskim, a najrzadziej w województwie mazowieckim. Na terenie województwa śląskiego ww. wskaźnik był najwyższy w podregionach: sosnowieckim, bytomskim i gliwickim, w miastach na prawach powiatu i w gminach miejskich. Jeśli chodzi o poszczególne powiaty, najwyższe jego wartości zanotowano w: m. Bytom, m. Sosnowiec oraz m. Świętochłowice. Z kolei na poziomie gmin najwyższe wartości ww. wskaźnik przyjął w: Łękawica, Rudyłtowy oraz Starcza.